

Михайло Петрів

«ЧАСОПИСЬ ПРАВНИЧА» (ЛЬВІВ, 1889—1891,
1894—1900 рр.) — ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ
ЮРИДИЧНИЙ ЖУРНАЛ: ІСТОРІЯ ТА ЗДОБУТКИ
(До 125-річчя виходу у світ першого числа видання)

Досліджено історію першого юридичного журналу, що видавався українською мовою, — «Часописи Правничои»; проаналізовано його змістово-тематичне наповнення.

Ключові слова: *Наукове товариство ім. Шевченка, історія української правничої періодики, право, преса, «Часопись Правнича».*

Исследовано историю первого юридического журнала, который издавался на украинском языке, — «Часописи Правничои»; проанализировано его содержательно-тематическое наполнение.

Ключевые слова: *Научное общество им. Шевченко, история украинской юридической периодики, право, пресса, «Часопись Правнича».*

The history of the first law journal «Chasopys' Pravnycha» which was issued in Ukrainian has been analyzed; the analysis of objectives and topics of publications has been conducted.

Key words: *Shevchenko Scientific Society, history of the ukrainian law periodicals, law, periodicals, «Chasopys' Pravnycha».*

Перше квітня 1889 р. є пам'ятною датою в історії українського правознавства, адже цього дня у Львові вийшло з друку перше число журналу «Часопись Правнича: М'сячникъ для теоріѣ и практики», який є першим в нашій історії юридичним пресодруком, що випускався українською мовою, і за програмою видавців мав бути загальноукраїнським виданням, оскільки передплата на журнал і його розповсюдження здійснювалися у Російській та Австро-Угорській державах.

У Російській імперії впродовж ХІХ ст. виходило друком чимало юридичних часописів: «Журнал правоведения» (1812), «Юридические записки» (1841—1842), «Архив историко-юридических сведений, относящихся до России» (1850—1859), «Журнал министерства юстиции» (1859—1868, 1894—1916), «Юридический вестник» (1860—1864, 1867—1892), «Юридический журнал» (1860—1861), «Журнал гражданского и торгового права» (1871—1906), «Временник Демидовского юридического лицея» (1872—1914), «Юридическое обозрение» (1881—1886), а також періодично видавалися «Протоколы заседаний Юридического общества при имп. Новороссийском университете» (1879—1884), «Протоколы заседаний Юридического общества при Казанском университете» (1880—1900) [19]; ін.

У царській Росії українською мовою не видавалося жодного юридичного журналу, що пояснювалося віковою імперською політикою заборони «малоросійської мови» в Російській державі, особливо у ХІХ ст. — Валуєвським циркуляром (1863 р.) та Емським актом (1876 р.).

Видавання юридичних журналів у Австрійській, пізніше — в Австро-Угорській імперії в ХІХ ст. відбувалося за інших історичних обставин. У Відні виходили з друку правничі часописи німецькою мовою, зокрема: «Der Jurist» (1838—1848), «Allgemeine Österreichische Gerichtszeitung» (1850—1931), «Gerichtshalle» (1856—1937), «Österreichisches Zentralblatt für die Juristische Praxis» (1868—1924), «Juristische Blätter» (від 1872 р.). Царський диплом від 20 жовтня 1860 р. про рівноправність націй в Австрійській державі надав правові підстави для видавання юридичних журналів слов'янськими мовами. Так, чеською мовою у Празі почав виходити «Právník» (1861—1939), хорватською мовою у Загребі — «Mjesečnik pravničkoga društva u Zagrebu», словенською мовою у Любляні — «Slovenski pravnik» (від 1889 р.), польською мовою у Кракові — «Prawnik» (1860), «Kronika Prawnicza» (1888—1892), «Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne» (1900—1945), у Перемишлі — «Prawnik» (1875). Іншими слов'янськими мовами виходили юридичні журнали: болгарською у Софії — «Юридическо списание» (1889) та в Ямболі — «Судебна Библиотека» (1891), сербською в Белграді — «Бранич» (1887), «Право» (1891) та «Правник» (1892). Наприкінці

XIX ст. Львів був одним із центрів видавання фахових юридичних часописів. Ще на початку XIX ст. тут випускався журнал «*Annales jurisprudentiae pro regnis Galiciae et Lodomeriae*» (1810—1811) (згодом — «*Annalen Rechtsgelehrtheit für Beamte und Geschäftsmänner*» (1812—1813) — перших два роки латинською мовою із вкладками польською, наступних два роки — німецькою також із вкладками польською. Від другої половини 1860-х рр. розпочалося організаційне згуртування польських правників, які 1868 р. створили у Львові «*Towarzystwo Prawnicze Lwowskie*» («Львівське Правниче Товариство») та започаткували видавання низки правничих часописів польською мовою: «*Prawnik*» (1870—1901), «*Przegląd Sądowy i Administracyjny*» (1876—1891), «*Przegląd Prawa i Administracji*» (1892—1926) [24].

Новий етап у розвитку українства в Австрійській імперії розпочався внаслідок політичних реформ, спричинених революцією 1848—1849 рр. Зокрема, це стосується видань, що мали юридичний характер, — урядових офіціозів, які містили переважно закони, розпорядження, інші нормативно-правові документи українською і німецькою мовами паралельно. Для українського населення, що проживало в Галичині, на Буковині та в Угорщині, за державні кошти видавалася низка офіційних юридичних видань: «Всеобщій дневникъ земскихъ законѡвъ и правительства для коронной области Галиціи и Володимеріи съ княжествами Освѣцкимъ и Заторскимъ и съ Великимъ Княжествомъ Краковскимъ» (Львів, 1849—1853), «Общій законѡвъ державныхъ и правительства Вѣстникъ для Цѣсарства Австріи» (Відень, 1849—1853), «Земскій правительственный Вѣстникъ для королевства Оугорщины» (Будапешт, 1850—1859), «Красвый Законникъ и Вѣстникъ Правительственный для коронного краю Оугорщины» (Будапешт, 1850), «Общій законѡвъ краевыхъ и правительства вѣстникъ для коронного краю Буковины» (Чернівці, 1850—1853), «Вѣстникъ краевого правительства для коронной области Галиціи и Володимеріи съ княжествами Освѣцкимъ и Заторскимъ и съ Великимъ Княжествомъ Краковскимъ» (Львів, 1853—1854), «Вѣстникъ законовъ державныхъ и правительства» (Відень, 1854—1858), «Вѣстникъ краевого правительства для оуправительственной области Намѣстничества во Львовѣ» (Львів, 1854—1857), «Вѣстникъ краевого правительства для воєводства Буковины»

(Чернівці, 1858—1860), «Вѣстникъ ряду краєвого для области администраційної Намѣстництва въ Львовѣ» (Львів, 1858—1859), «Роспоряженя краєвих урядѣвъ для королевства Галиции и Буковины» (Львів, 1860), «Вѣстникъ законовъ державныхъ для королевствъ и краєвъ въ Державной думѣ заступленныхъ» (Відень, 1870—1918), «Дневникъ законѣвъ и розпоряженій для герцогства Буковины» (Чернівці, 1887—1896), «Вістник Законів і Розпоряджень для Воєводства Буковини» (1896—1914). Проте ці видання не можуть розцінюватися у класичному розумінні юридичними журналами, однак вони були першими пресовими «паростками», що забезпечили доступ українського населення імперії до законодавства та правової інформації українською мовою [10]. Приклад самоорганізації українських правників подали студенти Львівського університету, які 1881 р. створили перше українське юридичне товариство «Кружок Правників». Серед інших до складу правління товариства ввійшли і майбутні видавці «Часописи Правничои» — Кость Левицький та Євген Олесницький.

Отже, за таких історичних реалій, коли в царській Росії діяла тотальна заборона української мови, а в Австро-Угорщині слов'янські народи уже мали сталий досвід видавання юридичних журналів рідною мовою, українські правники в Галичині розпочали випуск «Часописи Правничои».

Історії журналу та аналізу його змісту присвячено низку оглядових (Ігор Андрухів та Петро Арсенич [2], Ірина Василик [3], Станіслав Дністрянський [7], Іван Квасниця [11], Ярослав Падох [17], Віктор Савенко [20], Адам Редзик і Станіслав Мілевський [24]) та спеціальних (Тарас Андрусак [1], Марія Галушко [5], Марина Женченко [8], Галина Луцька [15]) досліджень. Критичний огляд журналу подав Н. Шугуров [23]. Зміст видання викладено у бібліографічних покажчиках Івана Левицького [13], Варфоломія Ігнатієнка [10], Т. Кульчицької [12] та Михайла Петріва [22]. Функціонування журналу у контексті загальних тенденцій розвитку української преси кінця ХІХ ст. висвітлила Лідія Сніцарчук [21]. Вагома інформація про журнал вміщена в дослідженнях про Наукове товариство ім. Шевченка та енциклопедичних виданнях.

Історія видавання «Часописи Правничои» нами виокремлюється у три періоди: 1889—1891 рр. — журнал виходив як приватне

видання; 1894—1900 рр. — випускався як орган української наукової інституції в Галичині — Наукового товариства ім. Шевченка у Львові; 1900—1902, 1904—1906, 1912 рр. — продовжував виходити під зміненою назвою «Часопись Правнича і Економічна» як орган НТШ, проте мав юридично-економічне спрямування.

Другого лютого 1889 р. щоденна газета «Діло» надрукувала повідомлення про вихід «Часописи Правничои», у якому видавці Антін Горбачевський, Кость Левицький та Євген Олесницький інформували про запланований з 1 квітня того ж року випуск журналу та звернулися до українців Галичини, Буковини, Угорщини і всієї Русі-України, а особливо до «патріотів-правників» із закликом до співпраці з видавання першого наукового місячного часопису. У публікації стверджувалося, що в журналі будуть вміщуватися теоретичні й практичні статті з права та адміністративного управління, матеріали про судову практику та юридична бібліографія. Видавці особливо наголошували, що часопис розвиватиме та вдосконалюватиме українську правничу наукову мову і термінологію [16].

Головним натхненником заснування і випуску журналу безперечно був адвокат К. Левицький. У видаванні періодика брали участь адвокати А. Горбачевський та Є. Олесницький. Часопис виходив також за сприяння «Впов. Д-ра проф. Олександра Огоновського, Д-рѳвъ Стефана Федака и Николы Шухевича», що на титульній сторінці журналу зазначалося упродовж 1889 р., а протягом другого (1890) року на титульній сторінці замість Степана Федака вказувалося прізвище адвоката Антона Дольницького.

Газета «Діло», відзначаючи вихід у світ «Часописи Правничои», наголошувала, що видавання першого фахового журналу українських правників має «загальне, всенародне значення», оскільки розвиток науки загалом та права зокрема для кожного народу «є найбільшим скарбом, бо наука і просвіта веде народ до культурної висоти»; поява наукового часопису свідчить про консолідацію правничої інтелігенції на полі «глибокого українського патріотизму». Однак найголовніше, на думку редакції, те, що поява журналу живою українською мовою слугуватиме великим поштовхом до «наукового розвитку нашої мови та правничої термінології» [6]. «Кієвская Старина» також поінформувала читачів царської Росії про вихід у світ досліджуваного журналу. Автор оглядової публікації звернув увагу

на те, що до російського читача рідко і випадково доходять видання з Галичини, а правнича література і поготів; однією з особливостей української галицької юридичної літератури є те, що вона лише в зародку, адже наприкінці XIX ст. вийшло у світ тільки декілька книг українською мовою, тож видавці повинні приділити особливу увагу вдосконаленню правничої термінології рідною мовою [23].

Видавання журналу стало предметом пильного поліцейського нагляду. За позовом поліції 1 травня 1889 р. відбувся судовий процес над видавцями та управителем друкарні ім. Шевченка К. Беднарським. Суть звинувачення поліції полягала в тому, що видавці, порушуючи вимоги закону про пресу, у вихідних даних вказали: «Одвѣчальный издавецъ — д-ръ К. Левицкій», тоді як закон вимагав вживати термін «редакторъ». Суд не взяв до уваги аргументів видавців: 1) це тільки формальна вимога; 2) чужий термін «редактор» змінено на український — «видавець», і присудив К. Беднарському штраф у розмірі 20 з. р. та зобов'язав опублікувати за власний кошт рішення суду (до видавців покарання не було застосовано) [4].

Першого квітня 1889 р. побачило світ з'єднане число 1/4, числа 5—12 і 12 чисел за 1890 р. виходили першого числа кожного місяця. Підсумовуючи два роки існування [22], редакція видання повідомила, що за результатами наради правників у Львові вирішено: часопис видаватиметься один раз на квартал і включатиме такі розділи: 1) теоретичні та практичні розвідки з права і економіки; 2) перегляд рішень найвищого трибуналу: судового, адміністративного та державного; 3) літературні замітки, що міститимуть рецензії та огляди російських, польських і німецьких правничих часописів, юридичної літератури; 4) різне, в якому подаватимуться зміст «Вісника державних законів і розпоряджень», запитання та відповіді на теми права і юридичної термінології. У зв'язку з тим, що Є. Олесницький та А. Горбачевський виїхали зі Львова, видавцем часопису залишився К. Левицький. Упродовж 1891 р. п. н. «Часопись Правнича. Для теорії і практики» журнал вийшов з'єднаними числами за перше (ч. 1/6, 1 червня) та друге (ч. 7/12, 31 грудня) півріччя. У наступних два (1892—1893) роки видання не випускалося.

Від початку існування журналу його редактор К. Левицький ставив за мету «справу видання «Часописи правничои» не як річ

приватну, але як справу публічну» [9], саме тому наприкінці 1893 р. він звернувся до Наукового товариства ім. Шевченка у Львові з пропозицією, щоби Товариство взяло на себе видавання журналу. Правління НТШ 28 грудня 1893 р. прийняло рішення: «Виділ згодився на проект др. К. Левицького, щоби наше товариство прийняло на себе видавництво “Часописи правничої”, давало наклад і занемалося адміністрацією і експедицією. Др. К. Левицький прийняв ся редагувати часопис правничу. Формат єї має бути такий як записок, а на рік має містити 16 аркушів друку...» [18]. У першому числі газети «Зоря» за 1894 р. з'явилося повідомлення про те, що «Часопись Правнича» видаватиметься під егідою Наукового товариства ім. Шевченка [14].

«Часопись Правнича. Видавництво для теорії и практики» — під такою назвою журнал вийшов у першому кварталі 1894 р., а п. н. «Часопись Правнича. Видавництво Наукового Тов. імени Шевченка для теорії і практики» — від другого кварталу того ж року та впродовж 1895 р. К. Левицький у цей період був його упорядником, а журнал виходив на кварталній основі: 15 лютого, 15 травня, 15 серпня та 15 листопада (1894 — ч. 1—3/4; 1895 — ч. 1—4; із загальною нумерацією сторінок). Упродовж 1896—1900 рр. пресодрук виходив п. н. «Часопись Правнича. Розвідки правничі секції історично-філософичної Наукового Товариства імени Шевченка». У цей період К. Левицький був його редактором, а журнал виходив один раз на рік (1896—1897: загальна нумерація сторінок кожного річника; 1898—1900: постатейна).

У публікації «Слово вѣдъ выдавцѣвъ», вміщеній у першому числі журналу, визначено його програму: «Це перша проба нашої сили наукової на полі правознавства, як також на полі розвитку нашої термінології правничої»; часопис матиме наукове і практичне спрямування, оскільки «теорія і практика най ідуть з собою в парі»; видання виконуватиме освітню функцію для усіх станів правників; відзначаючи те, що українські правники працюють у різних імперіях, видавці «щиро бажають, щоби нашою часописею живо зацікавилися наші Браття Правники, де-б вони були: в Галичині, на Буковині, Угорщині, Україні або Боснії і Герцеговині»; розвиток української юридичної термінології — одне з головних завдань журналу, який «хочемо писати живим руським словом — кожному

зрозумілим». Окремо видавці звертаються до «Братів Правників на Україні» із закликом до тісної співпраці, оскільки західноєвропейська юридична література майже не подає інформації про розвиток правознавства в Російській імперії. У вступному слові видавці порушують тему, яка є надзвичайно актуальною і через 125 років. Автори публікації, акцентуючи те, що порівняння правових систем різних імперій приводить до висновку про необхідність проведення реформ у цій галузі, пропонують ключове гасло: «...всі люди на землі повинні жити одним правом!».

Науково-теоретичне спрямування часопису визначали статті професорів Львівського університету Станіслава Дністряньського, Олександра Огоновського, Петра Стебельського та доцента Михайла Зобкова, які мали чималий досвід наукових публікацій німецькою, польською та хорватською мовами, зокрема у згаданих віденських та львівських юридичних журналах. У виданні опубліковано статтю з теорії та філософії права С. Дністряньського «Чоловік та його потреби в правній системі» (1900. — С. 1—36), присвячену дослідженню таких потреб людини, як добро, майно, власність, доходи і кредити, та їхньому правовому регулюванню австрійським законодавством. П. Стебельський у статті «Карпцов (Сарпзов) і становище його супроти науки о увязненню слідчим» (1896. — С. 70—104) подав ґрунтовний аналіз поглядів визначного російського науковця у галузі кримінального права Дмитра Карпцова. Лев Левицький у статті «Про публічне добро» (1897. — С. 103—121) розглянув теоретичні питання про види публічного добра, а також про те, чи може публічне добро бути предметом юридичних відносин. Є. Олесницький у статті «Школа історична політичної економії і її ювілей в літературі» (1889. — Ч. 1/4. — С. 36—45) через призму аналізу поглядів засновника зазначеної школи В. Ромера дослідив історичну школу політичної економії. У виданні опубліковано статтю з історії міжнародного права та міждержавних відносин Миколи Шухевича «О договорах Руси з Греками» (1890. — Ч. 1. — С. 1—4; Ч. 2. — С. 17—20; Ч. 3. — С. 33—36; Ч. 4. — С. 49—51). З метою збирання матеріалів та вивчення українського звичаєвого права К. Левицький систематизував і опублікував рекомендації для збирання та записів правничих звичаїв (1895. — С. 134—140).

Науково-практичне спрямування часопису визначали насамперед розвідки, в яких автори на перетині теоретичних розду-

мів поєднували тлумачення та коментарі чинного законодавства. З австрійського державного права у виданні надруковано статті А. Горбачевського «Дещо про новий закон громадський для 30 більших міст галицьких і его становище в системі краєвого законодавства громадского» (1889. — Ч. 9. — С. 153—161; Ч. 11. — С. 185—192) та К. Левицького «До питання про відносини службові учителів шкіл середних» (1894. — Ч. 2. — С. 98—102). Чимало публікацій присвячено дослідженню проблем практичного застосування тогочасного австрійського цивільного права та процесу. Олександр Веселовський у статті «Про реформу акційних спілок» (1899. — С. 1—10) провів теоретико-практичний огляд законодавства європейських країн про акціонерні товариства. А. Горбачевський у статті «Набуття власності дорогою вивласнення» (1891. — Ч. 7/12. — С. 44—47) проаналізував способи і підстави набуття та виникнення права власності. С. Дністрянський у статті «Полагода шкоди з огляду економічного і соціального» (1897. — С. 1—102) досліджував питання завдання шкоди та юридичну природу виникнення зобов'язань щодо відшкодування шкоди. Його ж стаття «Трилітній речинець з § 1487 з.к.з.ц.» (1895. — Ч. 2. — С. 88—112) присвячена аналізу австрійського законодавства щодо практичного застосування терміну позовної давності. М. Зобков у публікації «*Pactum de contrahendo*» (1896. — С. 1—69) розглянув інститут цивільного права за римським правом та пруське і французьке законодавства з цього питання. Стаття Данила Кулика «Голоси теорії і практики щодо спірних питань права цивільного» (1896. — С. 180—190) та деякі інші публікації розкривають теоретичні і практичні проблеми застосування австрійського цивільного права. К. Левицький у низці статей («В справі реформи поступованя неспірного» (1890. — Ч. 11. — С. 170—172), «О набутою недвижимости при екекуційній продажи» (1891. — Ч. 7/12. — С. 1—44), «Наші сервітути» (1895. — Ч. 1. — С. 24—29), «Несвідомо поминений дідич. Розвідка практична в освітленню теоретичнім» (1897. — С. 122—129), «Правна охорона необхідного маєтку зобовязаного» (1898. — С. 1—16) висвітлював правове регулювання австрійським законодавством сервітуту, набуття права власності при продажі нерухомості з аукціонів та право застави. Олександр Огоновський у публікаціях: «Замітки до теорії о блуді (ERROR) при умовах облігаційних»

(1889. — Ч. 1/4. — С. 3—16; Ч. 5. — С. 81—84), «О зобов'язаннях природних (Naturaobligationen)» (1890. — Ч. 9. — С. 129—138; Ч. 10. — С. 145—152; Ч. 11. — С. 161—169; Ч. 12. — С. 177—185), «Австрійське право облігаційне» (1891. — Ч. 1/6. — С. 17—54) розглядав теоретичні питання зобов'язального права, зокрема поруки, застави, страхування та зобов'язань, які виникають із заподіяння шкоди. М. Зобков досліджував теоретичні питання права застави у статті «Причинок до науки про частинне політе» (1898. — С. 1—42). З цивільного процесу опубліковано статті М. Зобкова «Forum solutionis» в Австрії тепер і в будучині» (1894. — С. 65—86; С. 129—142), Олександра Менцинського «Про заочність в австрійським процесі цивільнім» (1898. — С. 1—97) та численні статті К. Левицького: «Критичні уваги про значення присяги головної з додатком «о скільки знаю і собі пригадую» (1889. — Ч. 1/4. — С. 17—35; Ч. 7. — С. 113—123), «Про новий цивільний процес в Австрії (установ цивільного процесу)» (1895. — Ч. 2. — С. 65—87), «Про новий процес цивільний в Австрії» (1896. — С. 105—179), «Про новості в поступованню відкличнім» (1899. — С. 1—13), «Про неважність в новім процесі цивільнім» (1900. — С. 1—46). У ґрунтовному дослідженні С. Дністрянського «Заручини в австрійським праві» (1899. — С. 1—23) висвітлено таке питання сімейного права, як правовий інститут заручин та його регулювання австрійським законодавством. Із кримінального права та процесу опубліковано декілька праць, зокрема про тогочасні проблеми австрійського та європейського законодавства. Окреме число часопису присвячено науково-практичному коментарю до австрійського кримінально-процесуального кодексу, який подав П. Стебельський, п. н. «Австрійський процес карний» (1900. — С. 1—70). Його ж стаття «Нелітні проступники в світлі нових напрямів в праві карнім» (1895. — С. 1—23) розкриває питання кримінальної відповідальності неповнолітніх правопорушників. Данило Стахура у статті «Про крадіж електричності» (1899. — С. 1—6) провів науково-практичну дискусію про те, чи може бути крадіжка електричного струму предметом злочину. Андрій Чайковський опублікував історичну розвідку «Про старинний грецький процес кримінальний» (1897. — С. 130—145). А. Горбачевський у статті «Галицьке судівництво і справа його реформи в законодавчих тілах» (1889. — Ч. 1/4. — С. 46—53) дис-

кутував необхідність судової реформи в Галичині. Діяльності мирових судів та необхідності їх реорганізації присвячені статті К. Левицького «Про уряди роземні і суди мирові» (1894. — С. 87—97), «Про новий устав ексекційний» (1897. — С. 146—159), а також реферат П. Стебельського «Чи і оскільки показалися у нас в практиці Суди присяглих пожиточними» (1889. — Ч. 12. — С. 203—207), з яким він виступив на II з'їзді польських правників і економістів у Львові (12—14 вересня 1889 р.). З міжнародного приватного права опубліковано повідомлення про I європейський конгрес з міжнародного приватного права, який відбувся у вересні 1893 р.

К. Левицький надрукував у виданні статтю «Правда Руська» (1895. — Ч. 5. — С. 141—191), а також текст «Закону Великого Князя Ярослава Володимировича». Ця перша публікація «Руської Правди» в тогочасній галицькій юридичній періодиці вважається початком наукового дослідження історії українського права та зародження школи історії українського права в Галичині.

Видавці журналу намагалися виконувати задеклароване завдання про залучення дописувачів з Російської імперії. Так, Микола Шухевич опублікував реферат Володимира Спасовича «Про нинішній стан земств в губерніях Царства російського і проєктовані зміни» (1889. — Ч. 10. — С. 173—178), з яким автор виступив на II з'їзді польських правників і економістів у Львові у вересні 1889 р. На сторінках часопису в перекладі українською мовою надруковано дослідження Михайла Владимирського-Буданова «Начерк родинного права Литовської Русі в другій половині XVI ст.» (1895. — С. 227—254) та Іринарха Черкаського «Спадщина в українському праві звичаєвому» (1899. — С. 1—66) — про історію українського звичаєвого права та його вплив на спадкове право. У журналі подавалися огляди нового законодавства Росії, Угорщини, Боснії та Герцеговини: «Нова карна процедура для Боснії і Герцеговини» (1891. — Ч. 7/12. — С. 48—50), «Реформа судівництва в Росії» (1894. — С. 194—195), «Про закон супружій в Угорщині» (1894. — С. 196—198).

Наприкінці XIX ст. відбувалося становлення української правничої термінології та закладалися основи для праці над її удосконаленням. К. Левицький у статтях «В справі нашої правничої термінології» (1889. — Ч. 8. — С. 140—142) та «В справі нашої

термінології» (1900. — С. 6—7) порушив питання про необхідність удосконалення української правничої термінології та окреслив напрями такої праці. На сторінках видання опублікована відозва К. Левицького із закликом до правників надсилати до редакції матеріали для укладення німецько-українського словника юридичної термінології. Стаття Б. Рожанського «Руська мова на правничім виділі Львівського університету» досліджує статус української мови на правничому факультеті Львівського університету, в якій автор подає, зокрема, огляд курсів лекцій, що читалися українською мовою, і прізвища викладачів (1895. — С. 30—35, 124—133).

Для висвітлення застосування законодавства і судової практики в журналі запроваджено рубрики «Практика судова» та «Практика адміністративна», в яких публікувалися рішення найвищого Трибуналу — судового, касаційного і адміністративного, а також правові висновки цих інстанцій з окремих справ. У рубриці «Критика» вміщувалися полемічні та публіцистичні статті. Постійними у виданні були також рубрики «Замітки літературні» та «Бібліографія», в яких подавалися рецензії та огляди юридичних видань європейських країн — Польщі, Австрії, Німеччини та Росії за розділами: «Історія і філософія права», «Право канонічне», «Економіка суспільна і наука скарбова», «Право приватне», «Право карне і процес карний». У рубриках «Бібліографія», «Нові видавництва», «Нові книжки» подавалася інформація про нові правничі часописи та книжкові видання. Під рубрикою «Miscellanea» друкувалися огляди рефератів, виголошених на засіданнях правничого товариства в Берліні та Львові.

На сторінках часопису вміщувалися матеріали про «Львівське Правниче Товариство» і діяльність його філій, з'їзд польських правників і економістів у Львові: «Товариства правничі по повітах» (1890. — Ч. 8. — С. 128), «Справа маєтностей рентових» (1894. — С. 52—58), Є. Олесницький «Другий зїзд польських правників і економістів» (1889. — Ч. 8. — С. 137—140), «По другім зїзді польських правників і економістів» (1889. — Ч. 10. — С. 169—172), К. Левицький «Ювілей Львівського Товариства правничого» (1894. — С. 127).

Цінними та пізнавальними для дослідників є матеріали у формі посмертних згадок, присвячені тогочасним правникам, які містять біографічні дані, а також відгуки про них їхніх сучасників, зокрема про Франца Гольцендорфа, Франца Гофмана, Густава Демеліюса,

Фердинанда Зрудловського, Маврикія Кабата, Олександра Огоновського, Маврикія Фіріха, Лоренца фон Шмаліна.

У журналі за 1900 р. редакція звернулася з відозвою до українських правників, у якій висловила занепокоєння тим, що видання не отримало очікуваної матеріальної та моральної підтримки загалу юристів, і повідомила, що з огляду на розширення наукового змісту редактором часопису буде доцент приватного права Львівського університету С. Дністрянський. У тому ж році журнал змінив назву на «Часопись Правнича і Економічна». Упродовж перших десяти років побачило світ 35 чисел часопису та опубліковано статті 47 дописувачів.

Підводячи підсумки десяти років існування пресодруку, маємо усі підстави стверджувати, що «Часопись Правнича» — перший юридичний журнал, що видавався українською мовою і в умовах української бездержавності кінця XIX — початку XX ст. мав характер загальноукраїнського видання, оскільки передплата на журнал та його розповсюдження здійснювалися у Російській та Австро-Угорській імперіях; започаткувавшись як приватне видання (1889—1891 рр.), часопис перетворився на орган української наукової інституції в Галичині — Наукового товариства ім. Шевченка у Львові (1894—1900 рр.); видавання журналу засвідчило початок консолідації української правничої спільноти Галичини; видання заклало основи досліджень у Галичині історії українського права та вдосконалення української юридичної термінології; серед недоліків було те, що журнал не набув достатньої кількості передплатників для матеріального забезпечення видавання, а також не мав сталої періодичності — виходив один раз на місяць (1889—1890 рр.), один раз на півроку (1891 р.), щоквартально (1894—1895 рр.), а в 1896—1900 рр. — один раз на рік, тоді як інші юридичні часописи в Австро-Угорщині виходили щотижня («Prawnik»), один («Slovenski Pravnik») чи два («Právník») рази на місяць.

1. *Андрусяк Т.* Становлення і розвиток української правничої преси на західноукраїнських землях / Тарас Андрусяк // Українська періодика: історія і сучасність : доп. та повідомл. другої Всеукр. наук.-теорет. конф., Львів—Житомир, 21—22 груд. 1994 р. — Львів ; Житомир, 1994. — С. 23—25; *Андрусяк Т.* Правнича періодика Наукового товариства ім. Шевченка / Тарас Андрусяк // Українська періодика: історія

- і сучасність : доп. та повідомл. третьої Всеукр. наук.-теорет. конф., Львів, 22—23 груд. 1995 р. — Львів, 1995. — С. 50—54.
2. *Андрухів І. О.* Українські правники у національному відродженні Галичини: 1848—1939 рр. / Андрухів І. О., Арсенич П. І. — Івано-Франківськ, 1996. — 79 с.
 3. *Василик І.* «Часопись Правнича і Економічна» — журнал-платформа для фахового спілкування та правотворчих процесів українських юристів [Електронний ресурс] / Ірина Василик. — Режим доступу: <http://pravotoday.in.ua/ua/press-centre/publications/pub-674/>. Автор помилково стверджує, що «з 1892 р. журнал почав виходити один раз у квартал, вже як орган історико-філософської секції НТШ», оскільки в 1892—1893 рр. він не видавався.
 4. Выдавецк «Часописи Правничои» передь судомъ // Дѣло. — Львѡвъ, 1889. — 2 мая (ч. 87). — С. 2.
 5. [Галушко М. В.]. Часопись правнича // Романюк М. М. Українські часописи Львова (1848—1939) : іст.-бібліогр. дослідж. : у 3 т. / М. М. Романюк, М. В. Галушко. — Львів : Світ, 2001. — Т. 1 : 1848—1900 рр. — С. 490—495; *Галушко М.* Часопись Правнича / М. Галушко // Українська преса в Україні та світі XIX—XX ст. : іст.-бібліогр. дослідж. — Львів : Оріяна-Нова, 2007. — Т. 1 : 1812—1890 рр. / уклад.: М. М. Романюк (керівник проекту), М. В. Галушко, Л. В. Сніцарчук. — С. 443—446. Автор допустила неточність, вказуючи, що у 1889—1890 рр. на обкладинці і титульній сторінці видання зазначено про те, що журнал видавався при сприянні «Олександра Огоновського, Антона Дольницького и Николы Шухевича». Однак на титульній сторінці за 1889 р. вказано «Олександра Огоновського, Стефана Федака и Николы Шухевича», а за 1890 р. — «Олександра Огоновського, Антона Дольницького и Николы Шухевича».
 6. Дѣло. — 1889. — 4 квіт. (ч. 67). — С. 1.
 7. *Дністрянський С.* Наші правничі часописи / Станіслав Дністрянський // Життя і Право. — Львів, 1928. — Ч. 1. — С. 3—11.
 8. *Женченко М. І.* Роль правничих часописів Галичини кінця XIX — початку XX ст. у формуванні національної самосвідомості українського народу / М. І. Женченко // Наукові записки Інституту журналістики. — К., 2007. — Т. 26. — С. 249—251. Помилковим є твердження автора, що Правнича комісія НТШ «з 1894 р. перебрала на себе друк правничого часопису», оскільки Правнича комісія НТШ ніколи не була видавничим органом журналу, починаючи з 1894 р. журнал став органом НТШ.
 9. З кінцем року // Часопись Правнича. — Львѡвъ, 1889. — Ч. 12. — С. 1.

10. *Ігнатієнко В.* Бібліографія української преси 1816—1916 / В. Ігнатієнко. — Х. ; К., 1930. — С. 90.
11. *Квасниця І.* Часопис Правнича (У 50-ті роковини появи першого українського правничого часопису) / Іван Квасниця // *Життя і Право.* — Львів, 1939. — Ч. 2. — С. 5—8.
12. *Кульчицька Т. Ю.* Періодичні та серійні видання Наукового товариства ім. Шевченка у Львові (1885—1939) : анот. покажч. / Т. Ю. Кульчицька. — Львів, 1990. — 102 с.
13. *Левицький І. Е.* Українська бібліографія Австро-Угорщини за роки 1887—1900 / І. Е. Левицький. — Львів, 1909. — Т. 1. — С. 273—275; 1910. — Т. 2. — С. 108—109, 256—257.
14. *Лукич В.* Зміни в нашій пресі / Василь Лукич // *Зоря.* — Львів, 1894. — Ч. 1 (13). — С. 23.
15. *Луцька Г. В.* Роль українських юристів — членів НТШ у створенні системи перших українських правничих видань у Галичині / Галина Луцька // *Університетські наукові записки.* — 2011. — № 3. — С. 67—71. Автор помилково стверджує, що «з 1892 р. журнал почав виходити один раз у квартал, вже як орган історико-філософської секції НТШ», оскільки в 1892—1893 рр. часопис не видавався. Хибним є також твердження автора, що «із 1894 року правнича комісія НТШ» видавала журнал, оскільки Правнича комісія НТШ ніколи не була видавничим органом журналу, починаючи з 1894 р. журнал став органом НТШ.
16. Оповідка про видавництво м'сячника «Часопись правнича» // *Діло.* — 1889. — 2 лют. (ч. 17). — С. 2.
17. *Падох Я.* Правнича наука в НТШ упродовж його першого сторіччя / Ярослав Падох // *3 історії Наукового товариства імені Шевченка* : зб. доп. і повідомл. наук. сесій і конф. НТШ у Львові. — Львів : НТШ, 1998. — С. 34—43.
18. Протокол 10-го засідання виділу з 28 грудня 1893. Книга протоколів засідань виділу Наукового товариства імені Тараса Шевченка 1893—1902 // *Центральний державний історичний архів України у м. Львові.* — Ф. 309, оп. 1, спр. 33. — Арк. 17.
19. *Русская периодическая печать (1702—1894) : справочник* / авт.-сост.: Н. В. Баранская, Н. С. Булгакова, Т. Г. Динесман и др. — М. : Гос. изд-во полит. лит., 1959. — 835 с.
20. *Савенко В.* Періодичні та серійні видання НТШ (1894—1939 рр.) / Віктор Савенко // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.* Серія: Історія. — Т. : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. — Вип. 2. — С. 48—53.

21. *Сніцарчук Л.* Українська преса 1812—1890 рр. — «достойне свідомство культурної та народної свідомости» / Лідія Сніцарчук // Українська преса в Україні та світі XIX—XX ст. : іст.-бібліогр. дослідж. — Львів : Оріяна-Нова, 2007. — Т. 1 : 1812—1890 рр. / уклад.: М. М. Романюк (кер. проекту), М. В. Галушко, Л. В. Сніцарчук. — С. 57—105.
22. *Часопись Правнича* // Петрів М. Українське правознавство в Україні, країнах Європи та Америки : матеріали до бібліогр. XIX—XX ст. / Михайло Петрів. — Львів : Наукове товариство ім. Т. Шевченка, 2001. — С. 143—158.
23. *Шугуровъ Н.* Часопись Правнича / Н. Шугуровъ // Киевская Старина. — 1889. — Т. 27. — Нояб. — С. 475—479.
24. *Themis i PHEME.* Czasopiśmiennictwo prawnicze w Polsce do 1939 roku / Adam Redzik, Stanisław Milewski. — Warszawa : Iskry, 2011. — 658 s.

Ольга Філіпова

ЕВОЛЮЦІЯ МОЛОДІЖНИХ РУКОПИСНИХ САТИРИЧНО-ГУМОРИСТИЧНИХ ВИДАНЬ ГАЛИЧИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX — ПОЧАТКУ XX ст.

Узагальнено матеріали існуючих досліджень рукописних сатирично-гумористичних видань галицької молоді у другій половині XIX — на початку XX ст. Проаналізовано зміст часописів, визначено їх ідейно-політичну спрямованість, проблемно-тематичні та жанрові особливості.

Ключові слова: *сатирично-гумористична преса, часописи критичного напрямку, рукописна періодика, зміст газетного номера, редакційна стаття.*

Обобщены материалы существующих исследований рукописных сатирическо-юмористических изданий галицкой молодежи во второй половине XIX — в начале XX в. Проанализировано содержание газет, определено их идейно-политическую направленность, проблемно-тематические и жанровые особенности.

Ключевые слова: *сатирическо-юмористическая пресса, газеты критической направленности, рукописная периодика, содержание газетного номера, редакционная статья.*

The materials of manuscript humorous and satirical editions of the Galician youth of the late XIX — early XX century have been summarized. The contents, ideological and political orientation, problem-thematic and genre peculiarities of the periodicals have been analyzed.